

Palestina:

dva státy proti proletariátu (listopad 2002)

Tisíce mrtvých, raněných, mučených a vězněných představují pouze špičku ledovce utrpení, které zažívají palestínští a izraelské proletáři, proti nimž stojí nekončící konflikt, který není jejich. Tato hořká konfrontace, s dvojakým charakterem války mezi dvěma buržoazními státy a občanské války mezi jedním a druhým lidem, je sama o sobě zajatcem a záminkou všech ekonomických, politických, diplomatických a vojenských sítí, které nad oblastí po druhé světové válce rozhodil imperialismus, ať ten silnější, nebo slabší.

Ve jménu palestinské otázky rozpoutávají i dnes náboženští šílenci z východu i západu války napříč Středním východem, Kavkazem až k Dálnému východu. Ve jménu řešení one otázky (vždycky hlasitě proklamovaného, nikdy nechtěného) vznikají a zanikají mezinárodní imperialistické koalice. Podle budoucích nepřátel bude kvůli ní vedena i nadcházející válka v Iráku. Co se však za onou otázkou skrývá? A co je ještě důležitější, co znamená nová izraelskou-palestinská válka pro proletariát v této oblasti a obecněji pro světovou dělnickou třídu?

Předtím, než zhodnotíme současnou situaci ve všech jejích aspektech a pokusíme se najít možnosti proletářského povstání, je třeba navštívit nedávnou historii od první intifády.

Několik aspektů nedávných dějin

Dohody z Osla ohlásily selhání

Dohody z Osla, je třeba si připomenout, byly podepsány v roce 1993 po válce v Iráku, během triumfu Spojených států a jejich izraelského spojence, kdy byla Organizace pro osvobození Palestiny (OOP) zahnaná do kouta. Na přechodnou dobu pěti let ustavily Palestinskou samosprávu, pod níž měl spadat Západní břeh Jordánu a Pásmo Gazy. Řešení nejpalčivějších problémů, včetně otázky uprchlíků, Jeruzaléma a osad bylo odloženo na konečná vyjednávání.

Dva roky po začátku přechodného období, 4. května 1996, přišel čas na diskuze o konečném statutu Západního břehu, Gazy a Jeruzalému. Jenže vláda Strany práce je hned od samého začátku brzdila, jak jen mohla, aby získala čas na vystavění nezvratného poměru sil a postavila Palestinskou samosprávu před hotovou věc.

Některé závazky nebyly splněny, patří mezi ně například výstavba bezpečného propojení Západního břehu a Gazy, propuštění palestinských politických vězňů a vyřešení nároků osob odsunutých v roce 1967 na návrat. Pro případ porušení dohody jednou ze stran nebyla ustavena žádná arbitráž, americká strana se téměř vždy postaví na stranu vlády Strany práce.

Ta proto dál v klidu pokračovala s politikou kolonizace, poté na ni navázala, po převzetí moci v květnu 1996, pravicová vláda Benjamina Netanjahua. Mezi roky 1993 a 1998 stoupl počet osadníků na Západním břehu a v Pásmu Gazy ze 110 tisíc na 169 tisíc. Za tyto osady je samozřejmě zodpovědný stát Izrael. Všechny jsou umístěné v Zóně C, jak je definováno

Dohodami z Osla 2 z 28. září 1995, které rozdělily Západní břeh Jordánu na tři zóny – A, B a C. Zóna C je pod úplnou administrativní a vojenskou kontrolou státu Izrael. Zahrnuje asi 60 procent území a všechnu izraelskou populaci Západního břehu a 10 procent té palestinské.

V Zóně C se nachází též převážná většina vodních zdrojů. Voda na územích okupovaných Izraelem byla vložena pod vojenskou kontrolu už v roce 1967, arabskému obyvatelstvu se zakázalo vrtat nové studny, zatímco židovské osady si je mohou pořizovat bez omezení. Světová banka odhaduje, že 90 procent vody na Západním břehu je využíváno ve prospěch Izraele. Palestinci jsou odkázáni na zbylých 10 procent.

Podle několika oficiálních zdrojů nebyl „velký pacifista“ Jicchak Rabin připravený předat po přechodném období Palestinské samosprávě více než polovinu Západního břehu Jordánu, přijímal náhledy armády na územní ústupky slučitelné s požadavky bezpečnosti země a ochrany osad.

Proto může Palestinská samospráva v praxi kontrolovat, vojensky a administrativně, pouze 10 procent Západního břehu a dvě třetiny Gazy. Pro izraelskou vládu jsou výsledky tohoto mírového procesu působivé. A vskutku právem. Především nemusí zajišťovat bezpečnost na palestinských územích, o to se postarají Arafatovi policajti. Izraelská vláda se zbavila většiny finanční zátěže plynoucí z okupace, neboť přežití Palestinců a zbohatnutí Arafatovy kliky zajistí masivními finančními injekcemi mezinárodního společenství. A navrch může izraelská vláda pokračovat v kolonizaci strategických zón na Západním břehu a v „judaizaci“ Východního Jeruzaléma.

Od Osla 2 po Camp David

Summit Camp David, konal se od 11. do 25. července 2000, se měl zabývat nejdůležitějšími body izraelsko-palestinského sporu: tíživou situací uprchlíků, statusem Jeruzaléma, budoucností osad, demarkací hranic. V souladu s rezolucí 242 Rady bezpečnosti OSN, požadovala Palestinská samospráva návrat suverenity všech arabských částí Jeruzaléma, které Izrael okupoval od roku 1967. Izraeli by se ovšem nechala židovská pohřební čtvrť a Zeď nářků.

Izraelská vláda byla naopak ochotna uznat suverenitu Palestinské samosprávy pouze v sousedstvích a vesnicích a jakousi autonomii v muslimských a křesťanských čtvrtích Starého města a oblastech za jeho zdmi. Samospráva by si mohla sama zvolit hlavní město svého státu. Izrael navíc navrhl navrácení více než 90 procent Západního břehu. Zbytek, který zahrnoval většinu kolonií, by podlehl anexi. Územní ústupky navržené předsedou Strany práce Ehudem Barakem tak odpovídají menší části 22 procent země, která byla Palestincům ponechána po válce 1948-1949.

A jde-li o uprchlíky, produkt sionistické politiky etnických čistek roku 1948, která připravila palestinskou správu o téměř polovinu její arabské populace? Izrael navrhl absorbovat během deseti let pět až deset tisíc uprchlíků a odmítl jakékoli pojetí práva na návrat (rezoluce Spojených národů číslo 194) a jakékoli uznání své historické odpovědnosti za vznik uprchlického problému. Pro Izrael nepřipadá v úvahu, že by se uprchlíci z oblastí vytýčených hranicemi před rokem 1967 vrátili na svou půdu. Za krach tohoto konečného amerického pokusu o zneškodnění nejnebezpečnější geostrategické bomby na Středním východě mohou rovným dílem oba přímo zúčastněné státy.

Několik neformálních rozhovorů a summitů, které následovaly po Camp Davidu (včetně těch v Šarm aš-Šajchu 17. října 2000 a v Tabě koncem ledna 2001), nic nepřineslo. Několik dní před izraelskými volbami 6. února 2001 byly veškeré oficiální kontakty mezi oběma státy přerušeny.

Proto bylo na palestinské straně stále zřejmější, že ústupky, které OOP dala Izraeli, nepřinesly naprostě většině obyvatel Západního břehu Jordánu a Gazy nic konkrétního. A co hůř, materiální situace palestinského obyvatelstva se zhoršuje, navzdory ohromujícím slibům, které byly vysloveny v době podpisu dohod z Osla, které měly obyvatelům regionu otevřít éru míru a prosperity.

Je zřejmé, že s výjimkou zkorumpované menšiny, která žije z klientelismu Fatahu a z přerozdělování dotací z mezinárodní pomoci, znamená autonomie pro naprostou většinu palestinského lidu pokračování kolonizátorského osidlování, růst nezaměstnanosti a zhoršování represí.

Ústřední role ekonomického rozměru konfliktu

Izrael: krize vyplouvá znovu na povrch

Podle poslední zprávy své centrální banky země zažil Izrael v roce 2001 první recesi ve své historii (-0,6 procenta HDP). Totéž ho čeká i letos (pokles o jedno procento) a příští rok (odhady se pohybují kolem dalšího poklesu o jedno procento). Poslední cyklická krize ve Spojených státech výrazně zúžila trhy pro export izraelských informačních a komunikačních technologií a válka na Západním břehu Jordánu a v Gaze přivádí izraelskou ekonomiku na pokraj propasti. Zaslouží si vědět, že polovinu izraelského HDP tvoří vývozy, včetně vývozu zboží zařazeného do kategorie high-tech, špičkových technologií. Ukazatele značí velkou krizi. Průmyslová výroba od roku 2001 prudce klesá (pokles o čtyři procenta za prvních osm měsíců roku), zatímco ceny by měly v roce 2002 vzrůst přibližně o šest až osm procent (oproti nárůstu o 1,4 procenta v roce 2001).

Pokud vyloučíme znárodněný sektor poháněný vládními výdaji, HDP v roce 2001 klesl o 2,4 procenta a podle Leumi Bank se předpokládá, že v roce 2002 klesne o 2,9 procenta. Obrat cestovního ruchu klesl v roce 2001 o 50 procent (je to první pokles od roku 1953) a očekává se, že v roce 2002 ztratí 80 procent, čímž ubude 1,5 až dva procentní body HDP. Očekává se, že vývoz se v roce 2002 sníží o pět procent, po poklesu o 11,7 procenta v roce 2001. Deficit obchodní bilance ve výši 1,9 miliardy dolarů v roce 2001 vyskočil na 3,5 miliardy v roce 2002.

Nezaměstnanost již dosáhla 10,6 procenta, což je úroveň, kterou nikdy dříve nezažila. Podle odhadů Izraelské banky by mohla v roce 2003 dosáhnout 12 až 13 procent. Studie založená na firemních inzerátech ukazuje, že nabídka pracovních míst se ve třetím čtvrtletí 2002 snížila ve srovnání se stejným obdobím loňského roku o 30 procent. Podle oficiální zprávy úřadu sociálního zabezpečení vydané 4. listopadu 2002 žila loni v Izraeli pod hranicí chudoby každá pátá osoba, tedy 1,17 milionu lidí, a každé čtvrté dítě. Hranice chudoby je pro pár bez dětí stanovena na 2 768 šekelů (asi 550 dolarů) měsíčně.

Počet Izraelců žijících pod hranicí chudoby se v roce 2001 zvýšil o 81 tisíc osob. Je také zřejmé, že rozdíly mezi bohatými a chudými, které jsou v Izraeli již tak vysoké, se v roce 2001 dále prohloubily. Příjmy 30 procent nejchudších obyvatel tvořily v roce 2001 pouze 3,5 procenta celkových příjmů, zatímco v předchozím roce to bylo 4,5 procenta. Příjmy 20 procent nejbohatších obyvatel však tvořily 54 procent celkových příjmů země. Chudoba zasahuje zejména arabskou menšinu (tvoří 18 procent obyvatel) a obyvatele nových, takzvaných „rozvojových“ měst, která přijímají nové přistěhovalce.

Národní měna čelí útokům na mezinárodních peněžních trzích, takže od roku 2000 oslabila o více než 16 procent. Ceny akcií se od 1. ledna 2002 propadly téměř o třetinu. Přímé zahraniční investice se rozplynuly. Zatímco v prvním čtvrtletí roku 2000 dosahovala jejich čistá bilance kladnou hodnotu 3,3 miliardy dolarů, od poloviny roku 2001 klesly na zápornou hodnotu 300 milionů dolarů.

Důsledkem krize jsou nižší příjmy státu a nárůst veřejného dluhu, což reálně hrozí zvýšením úrokových sazeb ze státních dluhopisů na mezinárodních úvěrových trzích. Dluh, který v roce 2001 dosáhl výše stovky procent HDP, v současné době stoupá (v polovině roku 2002 dosáhl 103 procent HDP), mimo jiné kvůli vojenským výdajům souvisejícím s druhou intifádou. Vojenský rozpočet, představuje devět miliard dolarů ročně, tedy 17 procent celkových veřejných výdajů, se od začátku střetů zvýšil o 1,5 miliardy dolarů.

Povoláno bylo přibližně 25 tisíc rezervistů, což stát přímo stojí přibližně 120 milionů dolarů měsíčně. Podle Izraelské banky činily celkové náklady prvních patnácti měsíců intifády 2,5 miliardy dolarů.

Další velkou příčinou opakujícího se deficitu veřejných financí (0,6 procenta HDP v roce 2000, 4,5 procenta v roce 2001) jsou náboženské strany, které si výměnou za podporu po sobě jdoucích vládních koalic vynucují rostoucí desátek pro své klienty. Financování 221 tisícovek věřících studentů, z nichž každý dostává 150 dolarů měsíčně, stojí stát více než 400 milionů dolarů ročně. Kvůli jejich existenci a početnímu růstu klesla míra zaměstnanosti dospělých ve věku 25 až 54 let z 93,5 procenta v roce 1970 na 85,7 procenta v roce 1993. V ostatních průmyslově vyspělých zemích se tato míra pohybuje kolem 94 procent.

Tyto hlavní zdroje chronických veřejných výdajů staví izraelský stát do trvalé pozice žebračka. Ročně obdrží přibližně šest miliard dolarů vnější pomoci (ze strany Spojených států, z příspěvků diaspory a z německých reparací). V roce 2002 je pomoc Spojených států rozdělena následovně: 720 milionů dolarů hospodářské podpory a pomoc ve výši dvou miliard dolarů na obranu.

Špatná situace státních financí si v květnu 2002 vynutila na Šaronově vládě přijetí prvního úsporného plánu, který zahrnoval snížení veřejných výdajů o 2,5 procenta, zvýšení DPH o jeden bod při zvýšení daňových příjmů, snížení rodinných přídatků o čtyři procenta (a o 24 procent pro ty, jejichž rodiče nesloužili v armádě, tedy izraelské Araby a věřící), zmrazení minimální mzdy, zpřísnění podmínek přístupu k pojištění v nezaměstnanosti a snížení počtu volených zástupců o pět procent.

Krise s povědomou tváří

Současná krize připomíná krizi z roku 1984. Tehdy se míra inflace vyšplhala na trojčíferná čísla a zahraniční dluh dosáhl 23 miliard dolarů. Současně s tím praktikují státní podniky nebo podniky s jediným odborovým svazem Histadrut (zaměstnávají 40 procent pracujících v zemi) management „reálného socialismu“, v sovětském stylu. Produktivita práce zůstává nedostatečná, protože investice se postupně snižují. Daňové příjmy jsou totiž využívány především na financování armády, na dluh a udržování sociálního systému.

Tváří v tvář ekonomické krizi, kterou ještě prohloubilo vedení Likudu, které se v první řadě zajímalo hlavně o udržení kontroly nad státním aparátem, byla přijatá opatření drakonická. Nová vláda národní jednoty zahájila tvrdý plán úsporných opatření: snížení dotací na základní a zemědělské produkty, devalvace, snižování reálných mezd, zmrazení cen a vysoké úrokové sazby. Armáda se stáhla z Libanonu a Spojené státy přidaly k obvyklým třem miliardám dolarů ročních plateb 1,5 miliardy. Velké státní podniky jsou zrušeny, restrukturalizovány nebo privatizovány.

Od 1985 do 1996: rychlý růst

Na této nové základně letěla průmyslová výroba v letech 1985 až 1989 raketově nahoru. Růst produktivity práce spolu s důsledky restrukturalizace státního sektoru vedl k výraznému zvýšení míry nezaměstnanosti z šesti na devět procent. V tomto období jsou jediným významným vývozním odvětvím zbraně, které představují čtvrtinu prodeje, jsou daleko před zemědělskými produkty.

Masivní migrace z Ruska a následné otevření nových trhů po uzavření dohod z Osla umožní růst HDP o šest procent, tedy o 2,4 procenta na obyvatele. Veřejné a soukromé investice dosahují míry blíží se 15 procentům, zatímco inflace v roce 1996 klesla na devět procent. Navzdory průměrnému růstu vývozu o více než sedm procent letí schodek obchodní bilance k pěti procentům HDP. V roce 1997 se aktivita zpomaluje, roční růst HDP klesá na dvě procenta a nezaměstnanost se zvyšuje z 6,3 na více než deset procent. Současně se průmyslové exporty zvýšily o deset procent, z toho připadá jedna třetina pro high-tech odvětví. V počtu start-upů (malých a středních high-tech podniků) se Izrael řadí hned za Spojené státy.

Izrael tak zažívá hluboké změny své výrobní základny a opouští průmysl s nízkou kapitálovou náročností, včetně potravinářského, oděvního, obuvnického atd. Masivní příliv Židů z Ruska, kteří tvoří vysoce kvalifikovanou pracovní sílu, zvyšuje průměrnou úroveň vzdělání zaměstnanců v zemi, která je již tak vysoká.

Měli bychom vědět, že vládní výdaje na vzdělávání činí sedm procent HDP, zatímco ve Spojených státech je to pět procent, ve Švédsku 6,6 procenta. S pomocí tohoto drahocenného lidského kapitálu se Izrael zaměřil na rozvoj hospodářských odvětví, aby byla inovativnější. Zvláště důležité jsou investice do výzkumu a vývoje, které toto úsilí podporují. V roce 1990 pocházelo přibližně 60 procent příjmů z exportu z prodeje softwaru, lékařského vybavení, technologií z kategorie solární energie pro zavlažování a ze zemědělských chemikálií.

Hrubý domácí produkt rostl o šest procent ročně, v roce 1994 dosáhl 74 miliard. Mezitím se vojenské výdaje snížily na méně než deset procent HDP. V roce 2000 bylo v sektoru informačních a komunikačních technologií zaměstnáno osm procent pracujících soukromého sektoru, tedy asi 150 tisíc osob, které zajišťovaly pětinu celkového obrátu soukromého sektoru. V letech 1990 až 2000 činil průměrný roční růst tržeb v oblasti informačních a komunikačních technologií přibližně 16 procent oproti šesti procentům v případě zbytku ekonomiky. Během desetiletí vzrostl objem výroby na zaměstnance o šest procent v celé izraelské ekonomice, o 13 procent v soukromém sektoru a o 68 procent v sektoru informačních a komunikačních technologií. Tento sektor, hlavní kladná položka platební bilance země, vyvezl v roce 2000 na 14 miliard dolarů (bylo to 30 procent celkového exportu) a dovezl sedm miliard dolarů.

Ve stejném období se Izrael, využil přitom občanské války v Libanonu a jeho okupace Sýrii, stane prvním offshore finančním centrem, daňovým rájem, v regionu i mimo něj. V důsledku těchto změn se stát a izraelská buržoazie mohou konečně plně osvobodit od ekonomického příspěvku Západního břehu Jordánu a Pásma Gazy a zároveň marginalizovat izraelské arabské pracující.

V této souvislosti je třeba připomenout, že v 70. letech se okupovaná území stala po Spojených státech druhým trhem pro izraelský export. V roce 1972 vyvezl Izrael na Západní břeh Jordánu a do Pásma Gazy třikrát více zboží, než dovezl.

Arabové s izraelským občanstvím byli masivně zaměstnáváni v odvětvích, která nesouvisela s obranou (stavebnictví, turistika a oděvnictví). Hlavní textilní společnosti se přestěhovaly na sever země, aby se přiblížily arabské pracovní síle, zejména ženám (zaměstnání mělo asi 15 procent mladých arabských izraelských žen a polovina pracuje v oděvnictví).

V polovině 70. let tvořili izraelští Arabové (potomci 160 tisíc Palestinců, kteří zůstali po vytvoření Izraele v roce 1948 na své půdě, nyní představují 19 procent izraelské populace, více než milion lidí z celkové populace 6, 592 milionu obyvatel) a Palestinci z okupovaných území téměř čtvrtinu pracovní síly v Izraeli, byla to polovina pracovních míst ve stavebnictví a ve službách, zejména v hotelích, garážích a úklidu. Osud těchto pracujících zpečetila jejich účast ve stávkách během první intifády. Za své odmítnutí podřídit se izraelskému státu velmi draze zaplatí. Strategie vládnoucí třídy Izraele směrem k palestinským proletářům z vnitrozemí, a ještě více směrem k proletářům z okupovaných území, doznává skutečného obrátu. Jak z ekonomických, tak z politických důvodů. Stát Izrael a izraelská buržoazie nakonec dokážou, především díky ekonomickému vývoji země, učinit Palestince nepotřebnými, protože jsou příliš nebezpeční a nedostatečně kvalifikovaní pro vyspělé ekonomické sektory.

Na jaře 1993 může Rabin na okupovaná území uvalit totální blokádu, která je pro izraelskou ekonomiku relativně bezbolestná. Palestinské proletáře rychle nahrazují migrantští pracující z Asie, země východní Evropy a Latinské Ameriky. Dnes je v Izraeli asi 300 tisíc pracujících z Rumunska, Thajska, Filipín, Číny, Turecka, Latinské Ameriky atd.

Navzdory tomu se bylo během posledních pěti let stále schopno dostat do Izraele asi 100 tisíc palestinských pracujících. Remitence těchto nelegálních přistěhovalců jsou naprosto klíčové pro přežití velkých částí chudého obyvatelstva okupovaných území. Naproti tomu pracovní povolení má jen pár tisíc Palestinců z Gazy a Západního břehu.

Palestina: ekonomika na cestě k zániku

Od okupace Západního břehu Jordánu a Gazy v roce 1967 se ekonomika těchto území rozvinula směrem k rostoucí závislosti na izraelské. Zejména v oděvním sektoru vznikly subdodavatelské společnosti. Před zářím 2000 vyvezl Izrael 2,5 z 3,5 miliardy palestinských dovozů. Pro Izrael bylo určeno přibližně 500 z 800 milionů dolarů celkového palestinského exportu.

V Izraeli bylo zaměstnáno mnoho palestinských dělníků. Podle Gila Bufmana, hlavního ekonoma Leumi Bank, bylo v letech 1991/1992 v Izraeli asi 200 tisíc palestinských pracujících jako legální přistěhovalci, tentýž počet pravděpodobně tvořili ilegální imigranti. V 90. letech záviselo na izraelském pracovním trhu asi 65 procent palestinských rodin. Navzdory této závislosti nebo skrze ni se situace pracujících pomalu zlepšuje. Přestože jsou životní podmínky okupovaných území výrazně pod úrovní podmínek v Izraeli, jsou mnohem vyšší než v ostatních zemích regionu.

Palestinská populace (2001)

země	celkem Palestinců	uprchlíků		% uprchlíků z celkového počtu uprchlíků	% uprchlíků z počtu populace země	počet uprchlíků
		mimo tábory	v táborech			
Libanon	501 431	168 245	246 755	10 procent	31 procent	415 000
Sýrie	463 227	174 258	240 752	10 procent	2,6 procenta	415 000
Jordánsko	2 560 267	1 351 767	391 233	42 procent	33,69 procenta	1 743 000
Západní břeh	2 057 245	398 154	239 092	16 procent	31 procent	637 246
Gaza	1 167 359	392 595	548 296	22 procent	80,6 procent	940 891
Izrael	1 131 211	0	0	0 procent	0 procent	0
arabské země	588 638	0	0	0 procent	0 procent	0
USA a jiné	486 319	0	0	0 procent	0 procent	0
CELKEM	8 955 697	2 485 019	1 666 118	100 procent	-	4 151 137

Palestinská ekonomika si od Dohod z Osla pohoršila, zejména kvůli počtům přeshraničních pracujících schválených izraelskými úřady. Bylo-li jich 28 100 v roce 1996, v září 2000 poté dokonce 52 tisíc, na konci roku 2000 to byly čtyři tisíce, o rok později 39 tisíc, 25 tisíc v současnosti.

Mnohem více než izraelská ekonomika žila ta palestinská vždy z cizích infuzí. Od založení Palestinské samosprávy v roce 1994 až do roku 2000 dostávala v průměru 500 milionů dolarů ročně různé vnější podpory. Tato částka představovala asi osminu HDP na Západním břehu Jordánu a Gazy a třetinu položek fondu Palestinské samosprávy. Od oné doby se závislost na vnější pomoci nesmírně zvýšila. V roce 2002 činily platby Spojených států, Evropy a arabských zemí 900 milionů dolarů. Další externí dary, původně určené na podporu ekonomiky, v letošním roce dosáhly do výše zhruba 1,2 miliardy dolarů, se staly pilířem sociální pomoci.

Během prvních měsíců druhé intifády zůstala nezaměstnanost na okupovaných územích stabilní mezi 290 tisíci a 320 tisíci lidmi. V poslední době se však tempo jejího růstu výrazně zrychlilo, vyšplhala se na 370 tisíc, což odpovídá zhruba polovině pracovní síly.

Míra chudoby činí 60 procent, HDP na hlavu kleslo pod 800 dolarů. Světová banka odhaduje ztráty palestinské ekonomiky za šestnáct měsíců intifády na 2,4 miliardy dolarů. Jen na zaplacení 130 tisíc zaměstnanců palestinské samosprávy (včetně 50 tisíc příslušníků policejních sil) potřebujeme 60 milionů dolarů měsíčně. Koncem roku 2001 měla Palestinská samospráva nedoplatky ve výši 430 milionů dolarů. Navíc musí tento kvazistát každý měsíc vrátit Izraeli 50 milionů dolarů v rámci daní z dovážených produktů a z příspěvků Palestinců pracujících v Izraeli.

Palestinská samospráva je proto v úpadku, její úsporný rozpočet schválený v březnu 2001 vyžaduje 90 milionů dolarů měsíčně, zatímco jeho měsíční příjem je nižší než 20 milionů dolarů.

Několik dat o Palestincích a okupovaných územích (Západní břeh Jordánu a Pásmo Gazy)

V 90. letech 20. století tvořil průmysl devět procent HDP okupovaných území, zemědělství 14 procent, stavebnictví 16 procent a komunální služby 12 procent. Zbývajících 50 procent pocházelo z obchodu, dopravy a služeb fyzickým osobám, tedy malým podnikům. Malé a střední firmy stály rovněž za více než 95 procenty průmyslové výroby. Podle statistického úřadu byl HDP v roce 2000 ve výši čtyři miliardy dolarů, to znamená 580 milionů pod předpovídanou částkou, mohly za to uzavírky hranic. Do většiny arabských zemí nesmějí palestinské exporty vstoupit bez zdanění, stejně je tomu s vývozy do Spojených států a Evropy. Seřadíme-li rodiny podle výše příjmu, sestupně, dostaneme tento žebříček: rodiny, jejichž živiitelé pracují ve veřejné správě – v rodinných podnicích – jako imigranti nebo přeshraniční pracující – v soukromém sektoru – rodiny žijící z podpory.

Kojenecká úmrtnost v roce 1997: Izrael šest případů na tisíc porodů; okupovaná území 15; Jordánsko 20; Egypt 54; průměr za všechny rozvojové země 64.

Očekávaná délka života dosáhla 73 let oproti 78 v Izraeli; 72 v Libanonu; 70 v Jordánsku a 66 v Egyptě.

Délka školní docházky je v průměru 8,1 roku; 5,5 v Egyptě; 6,9 v Jordánsku.

Přibližně 89 procent obyvatel okupovaných území má elektrinu a 85 procent vodu. Přibližně 90 procent Palestinců vlastní svůj domov nebo ho obývá bez placení nájemného.

V první polovině roku 2000 byl celkový denní příjem 125 tisíc legálních pracujících odhadován na 3,4 milionu dolarů, tedy téměř 30 procent HDP.

V roce 1998 bylo rozdělení palestinských pracujících následující:

- zaměstnaní v Izraeli nebo v osadách: 21,7 procenta
- veřejný sektor: 16,4 procenta (údaje v Gaze jsou dvojnásobné oproti Západnímu břehu Jordánu)
- zemědělství: 12,1 procenta (mezi lety 1948 a 1967 se počet obyvatel zdvojnásobil, zatímco počet pracujících v zemědělství se snížil na polovinu ze 70 na 35 procent. V 80. letech to bylo pod 10 procent.)
- průmysl: 15,9 procenta.

Ženy tvoří méně než 14 procent zaměstnané pracovní síly.

U počátků druhé intifády

Poslední oživení ozbrojené konfrontace mezi dvěma národy a jejich státy nebylo poprvé za dlouhé roky podporováno nebo určováno pronikáním imperialistických zájmů. Vychází naopak ze současné krize uvnitř tradičních center válečných impulsů. Všeobecně se uznává, že se počátek druhé intifády shoduje s vpádem Ariela Šarona, tehdejší hlavy pravicové opozice, na prostranství mešity ve Východním Jeruzalémě 28. září 2000. Oblast, nazývaná Židy Chrámová hora, je třetím nejposvátnějším místem islámu, zároveň je však též

nejposvátnějším pro judaismus. Ve Starém Městě se pak palestínští demonstranti kameny postavili proti izraelské policii, která odpověděla gumovými projektily. Bilance: čtyři zranění Palestinci.

Provokace současného izraelského premiéra byla reakcí na výbuch dvou bomb z 27. září, v projíždějícím vojenském konvoji v Pásmu Gazy zabila exploze jednoho z vojáků. Clintonovu vyslanci Dennisi Rossovi se Ehuda Baraka nepodařilo přesvědčit, aby promenádu Šarona, řezníka z palestinských táborů Sabra a Šatíla v Libanonu roku 1982, zakázal. Barak tehdy své odmítnutí uposlechnout příkazu Spojených států zdůvodnil tím, že se jedná o „vnitřní politiku země“.

Šaronův čin byl pokusem definitivně porazit zbytky předchozích dohod mezi státy Izraelem a Palestinou a vystoupit jako jediný kandidát své strany Likud proti Netanjahuovi. Jeho vysoce symbolický krok měl za cíl destabilizovat umírající Barakovu vládu a získat podporu od armády, která stále váhala, kudy se vydat po neúspěchu summitu v Camp Davidu v červenci 2000 za vedení amerického prezidenta Billa Clintona.

Od té doby obě strany dychtivě připravovaly současný konflikt, jak ukázala prohlášení palestinského ministra komunikací Imada Faloujiho, který řekl, že se jeho tábor chystal na novou intifádu od poloviny roku 2000.

První vážné střety se odehrály 29. září na Chrámové hoře. Tentokrát již izraelská policie zahájila na palestinské demonstranty palbu ostrými náboji, sedm zabila a dvě stovky zranila. Palestinská samospráva na protest okamžitě vyhlásila generální stávkou na Západním břehu Jordánu, na další den, tedy na 30. září, v Gaze. Stávka se setkala s mohutnou účastí a vyústila v násilné incidenty, které stály patnáct palestinských životů. Následující události jsou známé: pouliční bitvy se rychle obrátily ve prospěch izraelské armády; tisíce policistů, které měla k dispozici palestinská samospráva, byly rychle smeteny; začala fáze útoků proti obyvatelstvu žijícímu v Izraeli, aniž by zabránily rozšíření a pokračování okupace izraelskou armádou území přidělených Palestincům Dohodami z Osla.

Účet vystavený na konci srpna shrnuje, že v konfliktu přišlo o život asi 1 700 Palestinců, asi 450 lidí v Izraeli, 137 izraelských osadníků a několik desítek vojáků izraelské armády. Podle děsivé inventury, kterou izraelská armáda stále aktualizuje, měla první intifáda za následek 1 162 úmrtí na palestinské straně proti 174 na izraelské, což znamená poměr 6,7 Palestinců na každého zabitého Izraelce. V prvních šesti měsících druhé intifády byl tento poměr 5,1.

Od vlny útoků v březnu 2001, útoků, které si nevybíraly cíle, se tento poměr jednoznačně začal obracet ve prospěch zastánců tohoto odporného způsobu boje: na každého zabitého Izraelce už bylo zavražděno 1,7 Palestince. Tato opovržením hodná taktika byla oceněna certifikátem efektivity od jedné z nejprestižnějších imperialistických institucí vojenské doktríny, London International Institute for Strategic Studies. „*Sebevražedné útoky, které se snadno organizují a jimž je těžší předcházet, byly velmi účinné při vytváření nejistoty a působení psychologických škod mezi izraelským obyvatelstvem, což významně podkopalo morálku,*“ uvedl institut ve své zprávě o stavu sil ve světě z let 2002 až 2003.

Krvavá slepá cesta nacionalismu

Na palestinské straně

Původ palestinského nacionalismu sahá do počátku minulého století. Aby se mohl zrodit nový buržoazní suverénní stát, je nutné, aby se společenské síly, které o jeho projekt usilují, rozešly s mezinárodní dělbou práce formovanou koloniální a imperialistickou nadvládou a modifikovaly ji v souladu se vznikem a rozvojem skutečného vnitřního trhu.

Dosavadní vztahy závislosti udržované domorodými vládnoucími třídami, které se rozvíjejí v meziprostorech koloniálního nebo imperialistického řetězce, musí být nutně revidovány ve prospěch podrobené země, jinak bude vnější nadvláda pokračovat jen za povrchně změněných podmínek.

Národně osvobozené hnutí se musí postavit nejen vládnoucí moci či mocnostem, ale též svým vlastním, domácím vyšším třídám, které byly oněmi zahraničními „vykrmovány“. Tváří v tvář modernímu imperialismu, jehož nadvláda se projevuje v zásadě nerovným obchodem s ovládanými zeměmi na základě vyšší produktivity společenské práce, je pro tato hnutí navíc životně důležité, aby představovala dostatečný potenciál společenských výrobních sil, který je schopen zajistit proces rozvoje vnitřního trhu. Národní osvobození tedy není primárně otázkou vojenské síly (i když tento rozměr lze jen stěží vyloučit), ale spíše struktury rozvíjející se ekonomické formace. To vysvětluje, proč navzdory mnoha nacionalistickým momentům v zemích uvězněných na spodním pozicích globální hierarchie výrobních sil národněosvobozené boje obecně nedošly úspěchů, dokonce i když vedly ke vzniku právně nezávislých států.

Jako takový je příklad palestinského národního hnutí výmluvný. Poté, co selhaly všechny pokusy uniknout z nadvlády Osmanské říše, a po jejím pádu v letech 1919 až 1921 se arabské vládnoucí třídy Palestiny a národní hnutí seřadily za svými novými britskými pány. Výměnou za onu neochvějnou loajalitu Spojené království Palestincům nikdy neposkytlo žádnou podporu. Ti britské okupanty přesto v letech 1921 až 1947 podporovali četnými antisemitskými a xenofobními akcemi, když se Britové pokoušeli omezit židovskou imigraci a boj za „domov židovského národa v Palestině“. Když se mezi květnem 1936 a dubnem 1937 odehrálo arabské povstání, bylo namířeno více proti Židům než proti Britům, dostalo se mu od palestinských vládnoucích tříd jen vlažného přijetí. Britští okupanti, mistři principu „rozděl a panuj“, tehdy zapsali několik tisíc Židů do svých pomocných policejních sil.

Jakýkoli pokus o sjednocení židovských a palestinských dělníků, jako ten, co se odehrál v ropné rafinerii v Haifě v letech 1946 a 1947, potírali Angličany placení palestinství úředníci, kteří našli výtečné spojení v podobě pravicových a krajně-pravicových sionistů. Historická příležitost pro společný, propojený sjednocený boj palestinských mas a židovských pracujících, kteří utíkali před hrozivými perzekucemi, jimž byli vystaveni jak ve střední a východní Evropě, tak v několika arabských zemích, nebyla nikdy využita. Má to následky, které vidíme dodnes.

Rozvoj politického sionismu mezi masami židovského světa a následný vznik státu Izrael jsou přímým produktem zaprvé zacházení, jemuž byli Židé vystaveni zde i jinde, a poté podřízení palestinského hnutí anglické moci.

Během první bitvy proti židovským milicím ukázalo v roce 1948 palestinské hnutí ovládané klikami arabských statkářů a obchodních kapitalistů v područí Britů vnitřní slabost: jeho hlavní vojenská síla Abdalláhova armáda se raději dorozuměla se sionistickým nepřítelem výměnou za slib, že nebude ohrožen její zadní dvorek: Jordánsko.

Od šedesátých let dvacátého století pak někdejší palestinské vládnoucí třídy, zdiskreditované a především ekonomicky smetené vítěznou moderní židovskou buržoazií, vyklízejí pole táborů a exilu.

Její rezervoárem je především nižší a střední zchudlá palestinská buržoazie, systematicky pronásledovaná a diskriminovaná novým sionistickým státem. Ústředním politickým vyjádřením těchto zchudlých středních tříd, perzekuovaných a vysídlených státem Izrael, se stala Organizace pro osvobození Palestiny

Tyto vrstvy, neschopné generovat program národního osvobození hodný onoho jména, se prostřednictvím Organizace pro osvobození Palestiny a dalších složek nového palestinského národního hnutí zaměřily pouze

na jediný cíl: na dobytí území, kde by mohly na úkor palestinských proletářů dosadit svou policii, svou justici a své čachráře.

V dokonalé kontinuitě se starým palestinským národním hnutím odmítli noví vůdci jakýkoli projekt sjednocení s židovskou dělnickou třídou a vrátili se ke starému, sotva maskovaný antisemitismu, kromě toho se však soustředili na práci pro Sovětský svaz a především pro rozličné arabské státy v regionu.

Od září 1970, kdy se Organizace pro osvobození Palestiny OOP a Arafat zřekli revoltujících palestinských proletářů v Irbídu ve prospěch krále Husajna, skrze roky 1976 a 1982... Organizace pro osvobození Palestiny po každé, opakovaně, vždy raději žadonila o uznání ze strany světových mocností, než aby se postavila po bok bojujících proletářů. A právě díky této politice se Organizaci pro osvobození Palestiny dostalo Dohod z Osla, včetně falešné autonomie. A finální doklad dobré vůle a poslušnosti Organizace pro osvobození Palestiny výměnou za malé území, kde by mohla být v roli pána? Oficiálně odmítla návrat uprchlíků z Libanonu, byli příliš netrpěliví a nepokojní.

A palestinstí proletáři? Jak už to v takových situacích bývá, při absenci silného celosvětového proletářského hnutí palestinstí proletáři naneštěstí nejprve následovali kliku Organizace pro osvobození Palestiny a Hamás (nezastíraného spojence Izraele, když šlo o to získat body proti Organizaci pro osvobození Palestiny), poté Palestinskou samosprávu zřízenou na území Gazy a Západního břehu Jordánu. Naděje proletariátu a chudých Palestinců vzaly rychle zasně. Palestinská samospráva tonula v korupci, nepotismu a aroganci, soustředila se na odklánění bohaté zahraniční finanční pomoci poskytované arabskými zeměmi, Evropskou unií, Spojenými státy, a dokonce i Izraelem, do vlastních kapes.

Na 50 tisíc mužů z ozbrojených sil samosprávy (z celkem tří milionů obyvatel), mnozí z nichž byli bojovníky první intifády, bylo za disciplinaci a represe chudých palestinských mas oceněno vytažením do kategorie zbohatlíků, opulentními hostinami uprostřed obrovského uprchlického tábora, kterým Gaza je, luxusním spotřebním zbožím, jako jsou automobily, a bydlením, jehož kvalita je nesrovnatelná s kvalitou ubohých obydlí velké masy Palestinců. Když se někteří z nich během druhé intifády střetli s nepřátelskou armádou, jejich zjevná neefektivnost a selhání otevřeně vyjevily, že Arafatovi milicionáři jsou nepotřební, škodliví a parazitující.

Opovržení nad palestinským pseudo-státem, ve spojení s vojenskou mocí izraelské okupace, může vysvětlovat, kromě osobní pomsty a chamtivosti, v obecném kontextu zoufalství vysoký počet informátorů okupační armády – přičemž tato skutečnost platí i pro tábor s tak silnou bojovou tradicí, jako je Dženín.

Požadovat dál palestinský stát, s odkazem na tu nejvágnější, nejobecnější poučku o „právu národů na sebeurčení“, znamená zastírat skutečnost, že dokonce i na územích, která podléhají Palestinské samosprávě, stojí třídní zájmy proti němu. K čemu je palestinským proletářům stát, který není schopen vytvořit podmínky pro důstojnější život, obranu domů před demolicemi prováděnými izraelskou armádou, zajistit vodu a elektřinu a který nijak nezajišťuje volný pohyb svých občanů a možnost pracovat v Izraeli? Okupaci nelze vysvětlit všechno. Nejvágnějším hříchem Palestinské samosprávy je přitom šíření iluze, že palestinský stát určený v rámci Dohod z Osla je udržitelný a vede ke zlepšení situace chudých mas.

A není příliš důkazů o tom, že existence náhražkovitého státu představuje silnější vojenskou obranu proti izraelské agresi. Během první intifády, kdy Arafatův stát neexistoval a hranice byly jen nejasně vymezeny, ochromily stavebnictví a zemědělství v Izraeli masivní stávkou, do nichž se zapojilo až 60 tisíc dělníků. Zasažená byla též výroba několika civilních průmyslových podniků. Izraelská ekonomika přišla během prvního roku intifády o 650 milionů dolarů v rámci exportu.

Ani ozbrojený boj, ani kompromis s imperialistickými mocnostmi nemůže nahradit zbraň, kterou je třídní boj.

Na izraelské straně

Stát Izrael má rozporuplné charakteristiky. Na jedné straně je plně rozvinutou parlamentní demokracií. Arabský poslanec může v Knesetu mluvit arabsky na podporu sebevražedných atentátů. Malé strany mohou svrhnout vlády. Svoboda projevu, včetně nesouhlasných hlasů s politikou státních etnických čistek, je obecně zaručena. Dopustíte-li se dezerce, zcela jistě riskujete propuštění z práce a uvěznění, ale ne (zatím) smrt nebo mučení.

Na druhé straně stát Izrael vylučuje z rozhodovacích center zástupce významné menšiny svých občanů, izraelských Arabů a Drúzů, a organizuje segregaci Palestinců.

Izrael je moderní demokratický stát v permanentním stavu sociální a občanské války. Je založen na rasové a náboženské diskriminaci, přestože původně vyznával sekularismus a rasovou toleranci.

Stav permanentní války se odráží ve zvyku vládnoucích tříd vyřizovat si účty násilím (viz atentát na Rabina v roce 1995, přestřelka mezi delegáty posledního sjezdu Likudu). K dosažení svých cílů se různé frakce vládnoucí třídy nikdy nezdráhají použít mimo-institucionální prostředky, jako byla Šaronova „procházka“ k mešitě v Jeruzalémě, která stála u zrodu druhé intifády.

„Normálnímu“ fungování moderní buržoazní demokracie nakonec brání jisté sociální a politické základy izraelského státu, náboženství a osadníci. V Izraeli je asi 221 tisíc studentů Tóry. Se svými početnými rodinami (porodnost je mezi židovskými věřícími stejná jako u chudých Palestinců, sedm dětí na domácnost) představuje „svět“ náboženských škol téměř milion Izraelců. Představuje silný ideologický a společenský pilíř rasové a náboženské diskriminace Palestinců, jak uvnitř, tak i vně země, faktem však zůstává, že náklady na udržování si této složky jsou extrémně vysoké, s ohledem na to, že většina této vrstvy odmítá pracovat i vstoupit do armády.

Přibližně 380 tisíc osadníků (207 tisíc na Západním břehu Jordánu, sedm tisíc v Gaze a zbytek ve východním Jeruzalémě) je v mnoha ohledech ve stejné situaci. Jejich role sociální a vojenské kontroly na okupovaných územích je nezastupitelná, působí tam jako skutečný osten a jsou faktorem permanentního konfliktu mezi oběma populacemi, okupují 42 procent Západního břehu Jordánu. Představují však hlavní překážku pro zajištění dostatečně nepropustných hranic mezi palestinskými územími a Izraelem a jejich obrana je na prvním místě ve vojenských výdajích izraelského státu. Fenomén kolonizace je nakonec také stále obtížněji říditelný, protože zejména v okolí Jeruzaléma se noví osadníci zdráhají plnit své represivní povinnosti, zatímco trvají na svých výhodách (tisíc až dva tisíce dolarů ročně ze státního příspěvku pro každého osadníka, pomoc s bydlením, levnější veřejné služby, integrační pracovní programy atd.). Průzkum izraelské mírové skupiny Peace Now ukázal, že pouze šest procent osadníků by své domovy odmítlo opustit, jen dvě procenta by se vyklizení bránilo silou. Celých 59 procent respondentů se domnívalo, že nejlepším řešením je finanční kompenzace.

Pro vládnoucí vrstvy Izraele bude v budoucnu řešení těchto otázek jistě mnohem obtížnější než otázka, nyní převážně vojenská a diplomatická, území pod správou Palestinské samosprávy. Je zjevné, že věřící a osadníci jsou pro ekonomiku, armádu (téměř polovinu důstojníků s vyšší hodností dnes tvoří praktikující věřící), politický život a vládnoucí ideologii Izraele nesrovnatelně větší zátěží než Palestinci.

Izraelští vládcí Izraele, kteří se z větší části zrodili z nekonečné sociální a občanské války s Palestinci a jsou jejím sebevyjádřením, proto neustále lavírují. Volba „mírového řešení palestinské otázky“ by otrásla sociálními a politickými pilíři státu, stejně jako ekonomickou formaci země a je neustále brzděna touhou udržet situaci, jaká je, beze změny. Vážné riziko destabilizace základů Izraele spolu s restrukturalizací občanské společnosti v zemi jsou dnes hlavní překážkou pro vyjednání řešení současného konfliktu s Palestinskou samosprávou.

Sebevražedné útoky, požadavky Organizace pro osvobození Palestiny na návrat exulantů a na část Jeruzaléma jsou v tomto kontextu záminkami, rozhodně ne zanedbatelnými, k zachování situace. Nejsou však v žádném případě příčinou.

Velkou komplikací je pro izraelskou buržoazii bojovný duch značné části izraelské dělnické třídy (od poloviny října stávkuje za lepší mzdy 140 tisíc státních a komunálních zaměstnanců), bojovnost pracujících se drží navzdory obrovskému tlaku na národní jednotu, který vyvolaly proti-proletářské teroristické masakry v Izraeli. Bohužel pro proletářskou věc již do budování třídního boje v Izraeli nemohou zasáhnout palestinství pracující, protože již většinou byli propuštěni a čelí segregaci na palestinských územích. Segregaci posilované bariérou separace mezi palestinskými územími a Izraelem a sebevražednými útoky.

Pracující uvěznění mezi dvěma terorismy

Od samého počátku zdůrazňujeme svůj nesouhlas s jakýmkoli buržoazním řešením sociální a občanské války v Palestině, které by zahrnovalo vytvoření dvounárodního státu (to je velmi nepravděpodobné řešení vzhledem k hlubokým rozporům mezi oběma národy) nebo dvou států (nejpravděpodobnější výsledek). Za absence vytvoření sjednocené proletářské síly bychom však neměli zastírat, že ukončení nepřátelství by mohlo třídnímu boji v obou táborech napomoci.

V tomto smyslu je možné považovat zastavení bojů v jejich současné podobě, organizaci a s jejich cíli za objektivní prvek příznivý proletářské věci. Z tohoto důvodu musí revolucionáři podporovat všechny dezerte a defetistické pokusy v obou táborech, aniž by se však zastírala nezbytná kritika pacifistických a demokratických iluzí, které tyto projevy nevyhnutelně podporují.

Odpor k izraelské okupaci a segregaci představuje, v bezprostředním horizontu, druhý prvek proletářské politiky v této oblasti. Onen odpor však nesmí být praktikován tak jako doteď. Měl by být, musí být koordinovaný jako protiválečné úsilí izraelských opozičníků, izraelských Arabů a Palestinců z táborů na základě požadavků a metod boje, které jsou co nejvíce sdíleny všem složkami. Nevybíravé teroristické útoky, nerozlišující mezi cíli, jsou dnes hlavní překážkou rozšíření bojové fronty na celou zemi. Tyto hrůzné proti-proletářské útoky samozřejmě legitimizují potlačování jakékoli opozice vůči válce, která v Izraeli působí.

To vše je však jen paliativní péče pro dobu, kdy pracující z obou táborů nenajdou zase cestu k třídní válce. Jen tehdy, když vykořisťování Palestinci a Palestinky odklidí nacionalisty a náboženské protagonisty všech odstínů, kteří jednají jménem jejich vládnoucích tříd, a když provedou totéž jejich izraelské sestry a bratři, bude válka, diskriminace a vykořisťování zatlačeno o významné kroky dozadu. Prozatím zní tento předpoklad jako zbožné přání, samozřejmě. Jenže je to jediná realistická cesta ven z nekonečných konfrontací mezi lidem z obou táborů, z konfrontací, jejichž jediným cílem je udržet tu i tu vládnoucí třídu u moci.

Podíváme-li se přitom do minulosti, byla svědkem mnohých pokusů o politické sjednocení proletariátu na obou stranách. V 70. letech se Černí panteré (hnutí mladých Židů sefardského původu) postavili proti státu Izrael, když podali ruku svým palestinským bratrům a sestrám. V roce 1982 neváhalo více než 300 tisíc izraelských mírových aktivistů vyjádřit svůj odpor k masakrům v Sabře a Šatíle, které spáchala křesťanská falanga pod Šaronovým dohledem. I letos dezertovalo několik stovek izraelských vojáků a důstojníků v záloze, odmítli provádět „pacifikační“ operace proti palestinským civilistům. Jedinou alternativou tomuto směru a vývoji bude pro vykořisťované této oblasti, ať už jsou jakéhokoli původu, jen krev a šrapnely.

Brusel-Paříž, 9. listopadu 2002

mouvement-communiste.com ★ facebook.com/protikapitalu ★ protikapitalu.org